

מראי מקומות - יומא

ב.

כיון שאם תפסת מרובה מקילין. עיין שם מה שכתב בזה, וראה עוד בהגהות רבי עקיבא איגר שתמה שלא זוהי כוונת התוספות שם.

ה. ושיערו חכמים אין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת

בשיעורין של תורה (ח' ט') הביא את קושיית החתם סופר והבית אפרים על שיטת הצ"ח שנתקטנו הביצים, ואיך שייך לומר שביצה שהיא כפליים משלנו תחזיק שיעור כזה. ותירץ בשם החזון איש, שהביצה היא בלא קליפתה, ולהגדיל כפליים אין צריך להוסיף אלא חומש מבחוץ, והביצה נאכלת בריסק, וההבלעה נמשכת ונחשבת כאוכל הנאכל בבית אחת, כיון שנעשה בלא הפסק, ובאופן זה שייך לומר כן במציאות.

ו. האוכל חלב בזמן הזה צריך שיכתוב לו שיעור שמה יבא בית דין אחר וירבה בשיעורין וכו'

הקשה הגרי"ז (קונטרס על יומא עמ' כ"ו), הרי שיעורים הלכה למשה מסיני, ואיך יוכל בית דין אחר לרבות או למעט. ובתחילה כתב ליישב, שאולי בהלכה נאמר רק שיעור כזית, אבל לא נאמר האם הוא כזית גדול או קטן או בינוני. עוד כתב לייסד, על פי המבואר בהמשך הסוגיא, שנחלקו בברייתא האם שיעורין של עונשין הם הלכה למשה מסיני, או שבית דין של יעבץ תקנום, ולמסקנת הגמרא היינו שכחום וחזרו ויסדום.

וביאר, שלדעת תנא קמא ורבי יוחנן, ההלכה של שיעורין לא נשתכחה מעולם. ולדעת אחרים שהלכה של שיעורין היא מכלל ההלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה. ונפקא מינה, שאם לא נשתכחה, יש לנו את ההלכה המקובלת, ואי אפשר לחדש בה דבר. אבל אם עצם ההלכה נשתכחה, רק שבית דין של יעבץ חזרו ויסדום, הרי הם ככל הדברים שנתחדשו על פי בית דין על פי המדות שהתורה נדרשת בהן שיכולים בית דין אחר לסתור דבריהם ולדון כפי שעיני רואות. וכך גם לענין שיעורים, אף שהם הלכה למשה מסיני, אבל כיון שעצם ההלכה נשתכחה, ובית דין של יעבץ החזירום בפלפולם, על פי המדות שהתורה נדרשת בהם, יכול בית דין אחר לחלוק על זה ולומר לא כך היתה ההלכה אלא כך.

ובזה כתב ליישב את דברי הרמב"ם (ממרים א', ג') שדברי קבלה אין בהם מחלוקת לעולם, וכל דבר שתמצא בו מחלוקת, בידוע שאינו קבלה ממששה רבנו, והקשו על זה מכמה הלכות שמצינו בהם מחלוקת, בענין שיעורין, ובחצי נוק צורות, ועוד. ועל פי זה תירץ, שההלכות שמצינו בהם מחלוקת הם

א. כל השיעורין כולן בכזית חוץ מטומאת אוכלין ששינה הכתוב במשמען ושינו חכמים בשיעורין

קשה, שהרי השיעורים הם הלכה למשה מסיני, וכפי שאמרו לקמן. ובריטב"א לעיל (עג) כתב, 'מתוך ששינה הכתוב במשמעו, דאפקיה בלשון עינוי, שנו חכמים בשיעורין, וכדאיתא בגמרא, ועיקרא דמילתא דשיעורין הלכה למשה מסיני' [וצריך עיון כוונתו בזה].

והשיח יצחק כתב, שבאמת שיעור זה הוא הלכה למשה מסיני, ואמרו לשון שינו חכמים, לפי שהם אמרו שמשערים בכותבת הגסה, וזה למדו מהפסוק (וכעין זה כתב השפת אמת המובא לעיל ע"ט). והמהר"ץ חיות כתב, שעצם השיעורים, כזית, כביצה וכיוצא בזה הם הלכה למשה מסיני, אבל אלו שיעורים שייכים לאלו דינים, לא למדו מהלכה, אלא החכמים מבררים זאת, ועל זה אמרו שמכך ששינה הכתוב ביום הכפורים, הבינו חכמים ששיעורו שונה, והוא בכותבת.

ב. ואימא גדי מחוסר שחיטה

פירש רש"י, כשיצא מתוך האוכל שנוצר בו, לאו אוכל מיקרי לענין טומאה, לא הוא ולא אמו. וכתב התוספת יום הכפורים, שמשמע מדבריו שהשאלה היא גם על האם שלא תהא מחוסרת שחיטה. וקשה, שאם כן מה תירצו בביצת תרנגולת, הלא התרנגולת מחוסרת שחיטה. ותירץ, שהעמידו בשחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות. ובשיח יצחק רצה ליישב שהוא כדעת הסובר אין שחיטה לעוף מן התורה, והקשה על זה, וכתב שאין כוונת רש"י שצריך שהאם תהא עתה אוכל, אלא צריך להיות שהאוכל יבא מדבר אשר יאכל על ידי מעשה. ומה שכתב רש"י לא הוא ולא אמו, כוונתו, שאין אתה יכול להחשיב את הבן כאוכל, לא מצד עצמו ולא מצד אמו, שהרי שניהם מחוסרים שחיטה, וזהו שהקשו 'ואימא בן פקועה', שנעשה אוכל מצד אמו שנשחטה.

ג. ואימא ביצת בר יוכני

כתב השיח יצחק, שאף שאסורה באכילה, היא נקראת אוכל לענין טומאת אוכלין, שהלכה כחכמים שנחלקו על רבי שמעון (בכורות ט'), וסוברים שאף אוכל שאינו ראוי לאכילת ישראל, הרי זה חשוב אוכל לענין טומאה.

ד. תפסת מרובה לא תפסת וכו'

בתוספת יום הכפורים הקשה מכאן על שיטת התוספות (סוכה דף ה) הסוברים, שמה שתפסת מרובה לא תפסת הוא משום שמנין לנו להחמיר כל כך, וכאן הרי אין שייך לומר כן,

מראי מקומות - יומא

פ. (המשך)

מחמת שגגת המציאות, שגם אם לא היה שוגג במציאות היה אוכל כיון שהיה סובר שאינו כזית. וכעין זה ביאר החזון איש (הוריות י"ד, ח'), שהפטור מחטאת הוא משום שהרי זה כבית דין אחד מתיר ואחד אוסר, שהעושה כבית דין זה עושה, והעושה כבית דין זה עושה, ועל כן ודאי אין שייך בזה חיוב חטאת. וראה עוד בחזון איש (כלים כ"ג, י') שהאריך בזה, וחילק בין דברים התלויים בשיקול הדעת, ששייך בהם טעות ושוגג, לדבר שהוא הלכה פסוקה, לא שייך בזה חשש טעות, ובזה נחשב כאונס שודאי פטור מקרבן, עיין שם.

ז. שיעורין של עונשין הלכה למשה מסיני העיר הרש"ש, מדוע נקט דוקא עונשין, והרי גם שיעורין של מצוות הם הלכה למשה מסיני, וכן שיעורין של טומאה. וכתב, שאם חצי שיעור אסור מן התורה, הכוונה לומר שהשיעור הוא דוקא לגבי עונשין אבל האיסור הוא גם בפחות משיעור.

י. אם כן הוה ליה מקולי בית שמאי וכו' מקושיית הגמרא כאן הוכיחו התוספות (ד"ה הכי) שסברת הגמרא היא שמלא לוגמיו הוא יותר מרביעית. ובביאור הלכה (רע"א, י"ג, ד"ה של רביעית), כתב, שלפי התוספות, אם נאמר שהשיעורים של היום הם כפליים, נמצא ששיעור רביעית הוא שיעור שלש ביצים כשיעורים שלנו, ואם כן מלא לוגמיו משני צדדים של אדם בינוני הוא יותר מזה, אבל כתב שבדק בכמה אנשים בינונים, ועלה לכל היותר לשני ביצים, ואם כן מוכח לכאורה שלא נתקטנו כל כך הביצים שלנו, עיין שם באריכות בזה.

מההלכות שנשתכחו, ובית דין של יעבץ החזירום על ידי פלפולם, ולכך שייך בהם מחלוקת.

על דרך זה יש ליישב, מדוע לא הביא הרמב"ם דין זה שהאוכל חלב צריך לכתוב השיעור שאכל, לפי שהרמב"ם (מאכלות אסורות י"ד, ב') פסק ששיעור כזית במאכלות אסורות הוא הלכה למשה מסיני, ומשמע שפסק שהיא הלכה למשה מסיני ברורה, ולא שחזרו ויסדום. וכן מבואר במראה הפנים (ירו' חגיגה, פ"א ה"ב ד"ה ר' הושעיא) שהשיטה הסוברת שזה הלכה למשה מסיני חולקת על הדעה שצריך לכתוב שיעור החלב, והרמב"ם פסק שהיא הלכה, ולכך לא הביא הרמב"ם דין זה שצריך לכתוב השיעור.

ז. וירבה בשיעורין

כתב השפת אמת, שודאי אין צריך לאכול הרבה מצה, מחשש שיגדל שיעור כזית ונמצא שלא יצא ידי חובתו, שהרי אין עליו אלא חיוב של בית דין שבאותו הזמן, ובזמן זה יש לנו את השיעור שקבעו החכמים שבאותו הדוק. ורק לענין הבאת קרבן, שהבאת הקרבן היא בזמן שיהיו כבר בית דין אחת, יש לחוש שבאותו הזמן המביא על שיעור זה יחשב כחולין בעזרה.

ח. לא שב מידיעתו אינו מביא קרבן על שגגתו ביאר המשנה למלך (שגגות ב', ב') בכוונת הגמרא, שכיון שאם היה שוגג רק בשיעורו, דהיינו שהיה אוכל פחות מכזית לפי הבית דין של זמנו, וידע שהוא חלב, ודאי יפטר מחטאת, שהרי תלה עצמו בבית דין שבדורו, נמצא שמה שהוסיף בכך ששגג במציאות אין מחייבו, שהרי סיבת האכילה אינה רק